

Balázs János

2016.07.09.

Milyen zenei tapasztalatokkal került a Gerilla együttesbe?

Zenekedvelő családban születtem, édesanyám jól zongorázott, de egyébként matematika tanár volt, ahogy az édesapám is elméleti matematikus volt, és vele együtt az összes rokonunk. Nyolc évesen elkezdtem hegedülni, és 14 éves koromban felvettek a konzervatóriumba. Aztán mégse mentem oda, hanem helyette a matematika tagozatot választottam. Már korábban érdekelt a jazz, trombitálni szerettem volna, de nem volt pénzünk hangszerre. Viszont a kamarazenekarban, amiben hegedültem, szerzett egy nagybögőt a tanárom, én pedig 16 évesen elkezdtem nagybögőt tanulni, azért, hogy jazzt játszhassek. Amikor leszereltem a katonaságtól 1970 augusztusában, fel is vettek nagybögőből a konzervatórium jazztanszakára, és azt el is végeztem.

Vámos Tiborral¹, a Gerilla együttes egyik alapítójával a katonaságban ismerkedtek meg. Előzőleg tudott az együttesről?

A Gerillát csak a rádióból és a tévéből ismertem, de érdekelték. A korosztályomban a gimnazisták mind tudtak róluk. Szintén akusztikus kisegyüttes volt a Tolcsvay-trió². Ők nem pol-beatet játszottak, de hasonló volt a zenekari felállásuk. Abban az együttesben Balázs Gábor – nekem csak névrokonom – volt a nagybögős. Vele együtt jártunk jazztanszakra. Nekem szimpatikus volt ez a fajta akusztikus zenélés is, de világnézeti szempontból a Gerilla kifejezetten érdekes volt nekem.

A gimnáziumban iskolai KISZ titkár voltam. De egyáltalán nem voltam vonalas, kommunista sarj, a családom sem volt az. Úgyhogy én renitens KISZ-titkár voltam, és egy véletlen sodort a szervezetbe, egy teljesen abszurd történet. Ez a gimnáziumi KISZ titkárság beláttatta velem, hogy a KISZ-t jellemző szemléletmód egyáltalán nem szimpatikus nekem. A

¹ Tolcsvay-trió (Budapest, 1967-1979), akusztikus hangszerelésű, zenéjüket népzenei elemekkel ötvöző együttes. Alapítótagjai: Balázs Gábor, Tolcsvay Béla, Tolcsvay László. Az 1968-as Ki Mit Tud?-on tűntek fel. Tagjai voltak a „KITT-Egyletnek”-nek, amely 1973-ig működött. (Illés, Koncz Zsuzsa, Tolcsvayék és a Trio). 1992-ben újra alakultak Czipó Tibor, Egri László, Tolcsvay Béla felállításban.

² Vámos Miklós (er. Vámos Tibor Miklós, Budapest, 1950), író, rádiós és televíziós műsorvezető.

világ dolgai, a baloldaliság, a népiesség és a társadalmi kérdések iránti lelkesedésem és izgalmam alapján egyértelműnek látszott, hogy a KISZ nem az én műfajom. A véletlen találkozásom a katonaságban Vámosmal nyilvánvalóvá tette bennem, hogy ebben a politizáló, rendszerkritikus együttesben van a helyem.

Kezdetben Berki Tamás³ és Vámos zenéltek együtt később pedig csatlakozott hozzájuk Gergely Ágnes⁴. Aztán 1969-ben Vámos bevonult katonának, Gergely Ágnes kilépett, majd az őt váltó Rohonyi Marianna is, így Berki egyedül maradt. Viszont szerződése volt műsorokra. „Panyiga” Vas Jánossal⁵ és Balázs Krisztával lépett föl azokon a koncerteken. De ez csak egy ideiglenes felállás volt.

Hogyan csatlakozott az együtteshez?

Tiborral a laktanyában együtt zenélgettünk. Még katonák voltunk, amikor valamilyen kulturális rendezvény kapcsán feljöttünk Budapestre. Találkoztunk egy presszóban Berkivel, és azt beszéltük meg, hogy így fogunk hárman fellépni. Ilyen felállásban – nagybőgő kísérettel – játszott akkoriban a Tolcsvay-trió is. Azért is kellett, hogy Berki meg Vámos másokat találjanak, mert Kriszta, Vas János és Lantos Iván⁶ csináltak egy *Per kettő* nevű másik együttest. Ezzel az elnevezéssel az együttes tagok kifejezetten arra akartak utalni, hogy ők a Gerilla utáni együttes, annak a klónja lennének. Ezt nem negatív értelemben értem, ők maguk mondták így. Főleg erősen közéleti, és kifejezetten baloldali tartalmú dalokat játszottak. Például megzenésítettek verseket a német baloldali tartalmú irodalomból. De ez az együttes olyan rövid életű volt, hogy szerintem már alig van emléke. Akkor még működött a pol-beat klub a Fővárosi Művelődési Házban, ott többször hallottam őket.

Amikor leszereltünk Vámosmal 1970 őszén, csatlakoztam is az együtteshez. Bőgöztem és furulyáztam. Csaba Juditot hívta még Berki énekesnőnek. Ő egy balassagyarmati lány volt, amatőr színjátszással is foglalkozott. Nem tudom, hogy Berkivel honnan ismerték egymást. Szépen énekelt, és nagyon örült neki, hogy hívtuk, jól is érezte magát az együttesben. Berlinben 1971-ben már együtt léptünk fel. De utána már nem volt hosszú életű ez a dolog.

³ Berki Tamás (Budapest, 1946), jazzénekes, zeneszerző, egyetemi tanár. Vámos Tibor mellett a Gerilla együttes másik alapítótagja.

⁴ Gergely Ágnes, énekesnő. Ismert televíziós szereplése az 1962-es *Ki mit tud?*-ban, ahol Koncz Zsuzsával „Hóvirág duó” néven a „Gézengúz” c. számot énekelték.

⁵ Vas János (1953), énekes, gitáros, citerás, népzene kutató, a Hagyományok Háza munkatársa. Nevéhez fűződik az Orfeo-zenészcsoport több spanyol eredetű dalszövegének magyar fordítása.

⁶ Lantos Iván (Nyíregyháza, 1949), a Gerilla, Kolinda, az Orfeo, a Transylvania, a Spondo és a Vízöntő együtteseknek volt tagja.

Kik írták a számokat?

Vagy Tibor, vagy Tamás írta őket. Én a bőgőszólamot meg a basszust csináltam, a Gerillában nem énekeltem.

A Gerilla együttes mintája a protest-song stílus volt, amely a hatvanas évek közepén vált népszerűvé az Egyesült Államokban, elsősorban Pete Seeger és Bob Dylan dalai révén. Ön akkoriban ismerte ezt a zenei irányzatot?

Pete Seeger⁷, Donovan⁸ és Bob Dylan⁹ és Joan Baez dalait ismertem. Viszont a lemezeiket nem lehetett megvásárolni Budapesten, ellenben a Szabad Európán lehetett hallani a dalaikat. Ennek a rádiónak a beat és rockműsorait mindig követtem, és ott folyton volt ilyesmi. A magyar rádióban nem hiszem.

Milyen zenei hatások érték még, miközben a Gerillában játszott?

Amikor elkezdtem „gerillázni”, akkor ismerkedtem meg a Kalákával¹⁰ és a Sebő-Halmos duóval¹¹ is. A Kalákának állandó, heti rendszerességgel működő klubja volt, ahova nagyon sokan jártak. Ennek az együttesnek nem volt semmi köze a pol-beathez, csak annyi, hogy ők is akusztikus hangszereléssel, kamara jellegű felállásban játszottak versmegzenésítéseket és népzénét. Nagyon megszerettem a zenéjüket, ami valami hasonló műfaj volt ahhoz, mint amit mi játszottunk a Gerillával. Az idő tájt Berki is próbálkozott abba az irányba, hogy ne amerikai, hanem inkább a magyar népzenehez hasonló zenét játszunk. A József Attila megzenésítések már a magyar népzene hatását mutatták. A Kaláka szerintem közvetetten hatott a Gerillára, vagyis együtt ugyan nem játszottunk, de volt interakció a dologban, az

⁷ Peter „Pete” Seeger (1919-2014) amerikai folk-song, protest-song énekes, politikai aktivista, író.

⁸ Donovan Philips Leitch (1946) skót gitáros-énekes, dalszerző, dalszövegíró.

⁹ Bob Dylan (1941), amerikai gitáros-énekes, dalszerző, dalszövegíró.

¹⁰ Kaláka (Budapest, 1969), versmegzenésítéseket játszó akusztikus együttes. Alapító tagjai: Gryllus Dániel, Gryllus Vilmos, Mikó István és Radványi Balázs. Később Mikót Dabasi Péter, majd Huzella Péter váltotta (1975-1995-ig). Korábban rövid ideig Kobzos Kiss Tamás is játszott az együttesben, őt Becze Gábor váltotta. Jelenlegi tagok: Becze Gábor, Gryllus Dániel, Gryllus Vilmos, Radványi Balázs.

¹¹ Sebő együttes (Budapest, 1970), versmegzenésítéseket is játszó népzenei együttes. Alapítótágok: Halmos Béla és Sebő Ferenc. Későbbi tagok: Éri Péter, Koltay Gergely.

biztos. Nem tudom már megmondani, hogy a klubjukban a Gerillával felléptünk-e vagy nem. Viszont a Sportcsarnokban, ahol a Quilapayún¹² is volt, emlékszem, hogy ott volt Kaláka is.

A Quilapayún chilei népi együttes a Gerilla más tagjai szerint is nagy hatással volt Önökre. A Sportcsarnokban milyen alkalomból lépett fel a zenekar?

Úgy emlékszem, hogy DIVSZ¹³ kongresszus volt Magyarországon, valamikor 1970 őszén, és ezért rendeztek egy koncertet a Sportcsarnokban.

A Quilapayúnnal itt találkoztunk először, utána pedig Kelet-Berlinben. Döntő hatással voltak a Gerillára. Nem tudom, hogy a szervezők honnan ismerték őket, de a meghívottak között voltak. Ezen a koncerten fellépett a Kaláka is. Tudtommal ők is ott ismerték meg a Quilapayúnt. Pozitív sokk volt és reveláció, olyat láttunk, amit korábban elképzelhetetlennek tartottunk. Lenyűgözött minket az együttes megjelenése, a zenéje, a magatartása és a mögötte lévő filozófia. Víctor Jarának hívták a Quilapayún alapítóját. Mártírrá vált, 1973-ban a chilei jobboldali puccs alatt meggyilkolták a stadionban. Az együttes pedig Chiléből Párizsba emigrált. Ők írták az *Elégia* című dalt Che Guevara emlékére, ami egy szöveg nélküli vokális dalmű. Voltak más latin-amerikai együttesek is, akik ismertté váltak akkoriban. Egyik az Inti-Ilumani¹⁴. Ők szintén chilei népi együttes voltak

Che Guevaráról akkoriban sok együttes énekelt?

Guevara halálának nagy nemzetközi sajtóvisszhangja volt. Mivel halálát a sajtóban az imperialisták bűneként nevesítették, így Guevara hőssé vált a szovjet táboron belül, erős volt a kultusza. Az volt a probléma, hogy olyan hős volt, aki többet is tett annál, hogy kritizálta a kapitalizmust és az imperializmust, mivel folytatta a gerillaharcot a szovjet szövetségi rendszer minisztereként. Ez az anarchisztikus vonás már nem volt szimpatikus a politikai hatalomnak. Addig felelt meg, amíg az alakja azt „közvetítette”, hogy az imperialisták gyilkosok, de az már nem egyezett a párt törekvéseivel, hogy ezt a lázadó magatartást kifejezetten pozitív példának állítsák be. Berlinben ettől függetlenül lehetett Guevaráról

¹² Quilapayún (1965), chilei népzenei együttes. Alapítótagja az 1973-as görögországi jobboldali puccs áldozatává vált gitáros-énekes, politikai aktivista Víctor Jara volt.

¹³ Demokratikus Ifjúsági Világszövetség (1947-1989). A Szovjetunió összeomlása után megszűnt, de 1992-ben újraalakult, és jelenleg is aktív szervezet.

¹⁴ Inti-Ilumani, chilei népzenei együttes.

énekelni, de Magyarországon nem. Berlinben például elénekelhettük a *Comandantét*¹⁵. A Quilapayún pedig az *Elégiát*, ami szintén Guevaráról szólt.

Az NDK-ban egyébként nem volt annyira erős az ultrabalos lázadó hang a politikai hatalommal szemben. Ott az Oktoberklub¹⁶ és az FDJ¹⁷ – a „német KISZ” – kifejezetten a rendszert támogató szerveződések voltak. Az Oktoberklub az FDJ-nek volt egy kicsit bennfentes klubja, ahova nagyon nehéz volt bejutni. Akkoriban kelet-németországban népszerű volt ez a szerveződés, a legkülönbözőbb együttesek és énekesek játszottak benne, viszont egyformán nagyon vonalas, antiimperialista, aktuálpolitikai tartalmú dalokat. Igazából nagyon nem szerettük őket. Tamásék¹⁸ le is nézték az ő gitáros-dalszerző énekeseket. Kivéve Wolf Biermann-t¹⁹.

Mégis részt vettek 1971-ben Berlinben a Nemzetközi Politikai Dalfesztiválon, amit az Oktoberklub szervezett.

Igen, sőt, amikor én felléptem a Gerillával Berlinben, addigra ők már másodszor jártak ezen a fesztiválon. Mivel ez a Nemzetközi Politikai Dalfesztivál nagyon jó rendezvény volt. Az egész világról érkeztek fellépők, Finnországtól Angoláig mindenhol. Valószínűleg sem a világ más részein, sem máshol a szocialista béketáborban nem volt hasonlóan nagy fórum. Ezen a fesztiválon az általunk nyugatinak mondott országokból is sokan részt vettek. Hatalmas közönség gyűlt össze a berlini Kongresszusi Palotában, és a fesztivál után az együtteseket még országos turnéra is vitték. Mi is voltunk Jénában, Drezdában, és még valahol. Ráadásul rádió és lemezfelvételek is készültek. Emlékszem, hogy a Quilapayúnnak is voltak fenntartásai ezzel a „kelet-német vonallal” kapcsolatban, de itt volt a legnagyobb nemzetközi fóruma a baloldali mozgalmi zenélésnek. A Zenetudományi Intézettől az ott dolgozó Maróthy János²⁰ révén jó minőségű magnetofont kaptunk kölcsönbe, azért, hogy a

¹⁵ Carlos Puebla kubai népénekes dala Che Guevaráról (Ernesto Guevara, Argentína 1928 – Bolívia 1967), a kubai forradalom (1953-1959) egyik vezetőjéről. A dal címe magyarul: parancsnok. Fordítását lásd: Haraszti Miklós: *Költők, dalok, forradalmak* (Budapest, Zeneműkiadó, 1969).

¹⁶ Berlinben megalakult politikai dalosklub. Székhelye Berlinben az Alexanderplatzon, a Pedagógusok Házában volt. Voltak rendezvényeik a Kongresszusi Palotában is.

¹⁷ Federatione Deutsche Jungen. „Német Ifjúsági Szövetség”. A Kommunista Ifjúsági Szövetség német megfelelője.

¹⁸ Berki Tamás és Vámos Tibor.

¹⁹ Wolf Biermann (Hamburg, 1936), német gitáros-énekes, dalszerző, dalszövegíró.

²⁰ Maróthy János (1925-2001), Erkel-díjas zenetörténész, esztéta, szociológus. 1954-től a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) munkatársa. 1961-ben az MTA Bartók Archívumának munkatársa. Kandidátusi értekezésének címe: *Zene és polgár – Zene és proletár* (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966).

fesztivál koncertjeit felvegyük. Fel is vettük a Quilapayúnt, Sergio Liberovicit²¹, és az Il contemporaneo nevű olasz együttest.

Kikre emlékszik még erről a fesztiválról?

Legnagyobb hatással ránk az említett három együttes volt. Liberovici a színészno feleségével lépett fel, akit zongorán kísért. A saját szerzeményei mellett Shakespeare szonettekét adott elő kicsit átírva, és ezzel politikailag aktualizálva a szövegeket. A berlini fesztiválon ismerkedtem meg a Monszun²² együttesel is. A Gerilla többi tagja addigra már jól ismerte őket. Ez a társaság eredetileg szintén „gerillaszerű” pol-beat zenekar volt. Viszont később inkább cigány népzeneét csináltak. Major György és a felesége, Kati, Bársony Juli és az öccse, János, valamint Dabasi Péter²³ játszott benne, valamint sok roma fiú a munkásszállásokról.

A Monszun együttest pol-beat zenekarként említik a korabeli sajtóban, viszont az együttes egy alkalommal megjegyezte, hogy ők jobbnak tartják a városi népzene vagy a munkásdalok elnevezést.²⁴ Ez a népi gyökerű zenei irányzat akkoriban divatos volt Magyarországon?

Ennek a műfajnak Magyarországon Maróthy János volt az ötletgazdája. Egyszer csak kitalálta, hogy feléleszti Magyarországon a munkásnépzeneét. Az élő folklór akkoriban igazából már csak a cigányfolklór volt, nem igaz, hogy lett volna élő népzene. A tizennyolc-huszonkét éves cigányfiatalok között viszont nagyon élt a közös zenélések hagyománya. Sokan közülük az építőiparban dolgoztak és budapesti munkásszállásokon laktak, így a népművelőknek ezeken a helyeken is lehetősége nyílt megismerkedni velük. A Monszunba kicsit a népművelők, kicsit Maróthy ösztönzésére sok cigányfiút is bevettek, akik aztán nagyon jó cigányzenét csináltak, olyasmit, mint a Kalyi Jag²⁵ a kilencvenes években. A Monszunnak a pol-beathez és a munkásfolklórhoz igazából nem volt semmi köze. Viszont benne volt a zenéjükben a munkáskultúrának a támogatása. Voltak az együttesben jó énekesek

²¹ Sergio Liberovici (Torino, 1930-1991), olasz énekes, dalszerző. Dalai jellemzően közéleti tematikájúak.

²² Monszun együttes, (Budapest, 1967-1986), népdalfeldolgozásokat játszó akusztikus együttes. Tagjai: Bársony Júlia, Major György, Marton Dénes, Szabó Kati, Vas János.

²³ Dabasi Péter, (Budapest, 1950), énekes, zenész; zeneszerző, hangmérnök. Kezdetben az Orfeo és a Kaláka együttes tagja, alapítótagja Vizöntőnek, majd a Kolinda és a Makám és Kolinda együtteseknek.

²⁴ Fáy László: *Mi lesz veled, pol-beat?*, Ifjúsági Magazin, 1971 május, 8-9.

²⁵ Kalyi Jag, 1978-2001, cigányzenét játszó együttes. Tagjai: Balogh József, Künsztler Ágnes, Nagy József, Varga Gusztáv.

és jó hangszeresek is, de őket szerintem a pol-beat nem érintette meg. Mégis kiküldték őket is a berlini politikai dalfesztiválra, talán mert korábban pol-beat zenekarként indultak.

Miért oszlott fel a Gerilla együttes?

Egyrészt kicsit kifulladt ez az egész pol-beat irányzat. De a döntő motívum a „Haraszi-eljárás”²⁶ volt. Arra értünk haza Berlinből, hogy Harasztit letartóztatták, és ő éhségstrájkba kezdett. Ekkor azt mondta Tamás, hogy kizárt dolog, hogy ő a kispolgárság bűneiről énekel „építő” jellegű dalokat, miközben a barátja rendőrségi eljárás alatt van. Mindemellett Tamás és Tibor eltérő ambíciói is közrejátszottak az együttes feloszlásában, mivel Tamás inkább jazzénekes akart lenni, Tibor pedig író. Nekem csalódás volt, hogy a Gerilla feloszlott. Sajnáltam, hogy az én életemben ilyen hamar lecsengett ez a dolog, de megértettem az okait.

A Gerilla után, rövid ideig játszott a szintén akusztikus hangszerelésű, népzene elemeket is használó Orfeo együttesben is. Ebbe a zenekarba hogyan és mikor került be?

Nem pontos már a kronológiám, de azt hiszem 1972-ben kerültem az Orfeoba. Ez azért biztos, mert akkor született a lányom, és ez egybeesett az együttesben való indulásommal. Addigra már hallottam róluk, nem tudom, hogy honnan. Lantos Iván²⁷ évfolyam és hangszertársam volt a jazztanszakon, ő is nagybőgős volt. Kérdeztem tőle, hogy nem tud-e olyan együttest, amelyben részt vehetek. Ő erre megörült, mert pont akkor volt az Orfeoban egy szakadás. Négy meghatározó tag is kivált a zenészcsoporthoz, és összesen hárman maradtak: Dabasi Péter, Lantos Iván és Vas János.

Az Orfeo eredetileg egy bábcsoport volt. Egy nagyon tehetséges ember, Malgot István volt a rendezőjük, és a Kőbányai Ifjúsági Házban játszottak. Volt egy *Orfeo* című darabjuk, vagy talán Orfeonak hívták annak a bábdarabjuknak a főszereplőjét, amelyben áthallásos módon Che Guevara történetét dolgozták föl. Ez a darab is klubműfajban működött és nem a

²⁶ 1971-ben a hatóságok rendőrségi felügyelet alá vonták Dalos Györgyöt és Haraszi Miklóst rendszerellenesnek tartott elveik hirdetése miatt. A két író a rendelkezésre éhségstrájkjal reagált. A részleteket lásd: Dalos György: *Éhségstrájk anno 1971*, Mozgó Világ, 2000/3., 21-42.

²⁷ Lantos Iván (1949) a Gerilla, a Kolinda, az Orfeo, a Vízöntő, a Transylvania és a Spondo együtteseknek volt tagja.

hivatalos kultúrpolitikában. Nagy népszerűsége tett szert, és elkezdett bővülni. Kibővült egy irodalmi színházzá, aminek Fodor Tamás²⁸ volt a rendezője.

Ekkor már részben a bábdarabokhoz, részben a színjátszó csoport darabjaihoz zenei betétek is készültek. Ezeket többek között „Panyiga” Vas János, és Kamondy Ágnes²⁹ csinálták, és később valamikor csatlakozott hozzájuk Lantos Iván is. Később a bábcsoport és a színjátszó csoport mellett elkülönült a zenészcsoporthoz. Aztán valamilyen személyes konfliktusok miatt az utóbbi csoport széttört. Lantosnak fontos volt, hogy bekerüljek az együttesbe, mert hiány keletkezett pont egy kritikus pillanatban, amikor az Orfeo zenészcsoporthoz a selejtezőkből eljutott a *Ki Mit Tud?* televíziós elődöntőjéig. Kamondy Ágnes, aki korábban már kivált az együttesből, ezt két fellépést még vállalta, azért, hogy a döntő jól sikerüljön. Kifejezetten örültem, hogy beléptem, mivel én sok hangszeren játszottam. Hegedültem, furulyáztam és énekeltem is az együttesben.

Ez az együttes mennyiben különbözött a Gerillától?

Gyökeresen. Az együttes nem is tekintette a zenéjét pol-beatnek. Szerintem inkább sértésnek vette volna. Politizáló dalokat énekeltünk, de a politizálásban már nagyobb hangsúly helyezkedett arra, hogy ez egy lázadó, baloldali társaság, amely nem ismeri el a létező szocializmust, mivel az szerinte elnyomó, kizsákmányoló rendszer. Nem aktualizáló mindennapi csasztuskákat³⁰ akartunk énekelni, hanem a lázadó, szabadságszerető magatartást hirdetni. Amit egyébként a latin-amerikai felszabadítási mozgalom is magáénak vallott. Ez a mozgalom országfüggetlen volt – nem chilei, nem columbiai, hanem az egész latin-amerikai kontinenshez tartozó – és sok népzenei motívumot használt fel.

Az Orfeo zenei forrásai is mások voltak, mint például a Gerilláé. Nem volt benne az angolszász folklór és az amerikai country hatása, hanem egyrészt a latin amerikai folklór volt benne, és a magyar népzeneből a szabadságeszméről szóló betyárballadák és „szegénylegény énekek”. Tehát az együttes azokat a mondanivalókat és magatartásformákat kereste meg a folklórban, amelyek a hatalommal és a rendőrséggel való szembenállást jelenítik meg. A

²⁸ Fodor Tamás (Budapest, 1942) Jászai Mari-díjas színész, rendező, a Stúdió K Színház igazgatója

²⁹ Később az Európa Kiadó (Budapest, 1981) zenekarban billentyűse.

³⁰ A csasztuska orosz népköltészeti műfaj; tréfás-gunyoros hangvételű, rövid vers. Később politikai tárgyú rigmusként is alkalmazták. Csasztuskákat írt például Majakovszkij is az agitációs célú plakátjaihoz. A név onnan származik, hogy eredetileg négy soros (oroszul: csetverosztiszie.четверостишие) vers volt.

balkáni népzenei irodalomból is azokat a dalokat dolgoztuk fel, amelyek a török elnyomás ellen szóltak. Az volt az innováció, hogy latin-amerikai mintára kelet-európai és balkáni folklórból tárjuk fel azokat a zenei anyagokat, amik zeneileg is értékesek, és tartalmilag az ellenzéki mondanivalót szolgálják. Sok dalt vettünk át a Quilapayúntól is, többek között az *Elégiát*.

Ezzel párhuzamosan elindult Magyarországon egy népzenei mozgalom, amelynek tagjai nagyon sok népzenei tártak fel. Például Vas János – aki egyébként néprajzszakot is végzett az egyetemen – kifejezetten nagy „népzenebúvár” volt. Gondolom Maróthy is sokban hozzájárult ezekhez a törekvésekhez. A zenék nagy része nekem is ismerős volt már korábbról, például a *Fábián Pista* ballada.

A Ki Mit Tud? döntőjében való szereplésükre hogyan emlékezik vissza?

Alighogy bekerültem az együttesbe, rögtön jött a tévés döntő. A kamaraműfajok kategóriájában indultunk. Boros Lajost³¹ hozták ki elsőnek a *Hogyha fúj a szembeszél* című „egy szál gitáros”, saját szerzeményű dalával. Az Orfeo lett a második, a Monszun pedig a harmadik. Csalódott volt a társulat, meglepett minket, hogy Boros nyert, mivel inkább a Monszuntól tartottunk. A zsűriben úgy emlékszem, hogy Pernye András³² zenetörténész, Petrovics Emil³³ zeneszerző, Rábai Miklós³⁴ néptánc koreográfus, az Állami Népiegyüttes vezető koreográfusa, és talán Szinetár Miklós,³⁵ későbbi operaigazgató ültek.

Melyik dalokat játszották?

Az elődöntőben az Orfeo és a Monszun is két dalt játszott, egy népzenei alapút és egy magyarra lefordított Quilapayúnt. Tehát akkor is látszott ez a kettősség, hogy kárpát-medencei népzenei vegyítünk latin népzeneivel. Úgy emlékszem, hogy a Monszun a *Spanyol katonadalt* adta elő és egy cigánydalt, mi az Orfeoval a *Fábián Pista* balladát, ami egy katonaszökevény

³¹ Boros Lajos (Budapest, 1947), zenei szerkesztő, műsorvezető, író, újságíró, szövegíró, gitáros, énekes.

³² Pernye András (Újpest, 1928 – Budapest, 1980), Erkel Ferenc-díjas zenetörténész, szakíró, egyetemi tanár.

³³ Petrovics Emil (Nagybecskerek, 1930.– Budapest, 2011) kétszeres Kossuth-díjas és Erkel Ferenc-díjas zeneszerző.

³⁴ Rábai Miklós (Békéscsaba, 1921.– Budapest, 1974), táncművész, néptánc-koreográfus, folklorista; Kossuth-díjas és érdemes művész. Az 1950-ben létrehozott Magyar Állami Népi Együttes vezető koreográfusa, később igazgatója.

³⁵ Szinetár Miklós (Budapest, 1932) Kossuth-díjas és kétszeres Jászai Mari-díjas színházi, opera-, tévé- és filmrendező, forgatókönyvíró, érdemes és kiváló művész. A Magyar Állami Operaház korábbi főigazgatója, a Magyar Televízió egykori elnökhelyettese.

betyárról szolt, és szintén valamelyik Quilapayún-dalt, már nem tudom, hogy melyiket, talán a Nicolas Guillén³⁶ szerzeményét. A döntőre pedig ismét egy betyárballadát, a *Szilaj csikót* dolgoztuk fel és a *Törd a kerítést* című chilei dalt.

Milyen volt az együttes kultúrpolitikai megítélése?

Akkor már nagyon erős volt a politikai presszió az ultrabalossággal szemben, személyes élmény volt a rendőrségi zaklatás, az üldöztetés. Nemcsak Haraszti és a Gerilla együttes került bele ebben a presszióba, hanem az Orfeo együttes is. Az egész orfeoós társulat belekeveredett, vagy akart is belekeveredni ennek a maoistának mondott baloldali dologba.³⁷ Az Orfeo című darab is ezzel függött össze, és a színdarabok is kifejezetten lázadó baloldali művek voltak, amik már nem voltak rendszerpártiak, hanem igazi forradalmiságot hirdettek. Úgy emlékszem Szántó Gábor volt az az újságíró, aki a *Magyar Ifjúságban* közölt cikksorozatában úgy írta le az Orfeo együttest, mint a sátán megtestesítőjét. Azt fejtegette, hogy „milyen rettenetes dolgok történnek” az együttes környezetében. A kritika egyik forrása az volt, hogy ennek társaságnak voltak „kommunaelméletei”. A kommunaszerű együttélés céljával telket is vásároltak Pilisborosjenőn. Ez az „életmodell” lényeges vonása volt az ideológiájuknak. Viszont ezek a gondolatok egyáltalán nem tetszettek a rendszernek, mivel nem illeszkedtek bele a szocializmus családkép ideáljába. Ez idő tájt – amely szorosan összefüggött az ún. új gazdasági mechanizmus lefélékezésével – a pártközponti vezetésben felülkerekedett egy szovjetbarát, sztálinista baloldali irányzat, amelyik megpróbált csapást mérni a maoistának mondott lázadó csoportosulásokra, és kapóra jött nekik az Orfeo létezése. Az együttes kifejezetten erős rendőrségi nyomás alá került lehallgatásokkal, kihallgatásokkal, rendőrségi beidézésekkel, zaklatással. Úgy tudom, hogy akkortájt párthatározat is született az Orfeo tiltásáról.

³⁶ Nicolás Cristóbal Guillén Batista (Kuba, 1902 – 1989) költő, újságíró, politikai aktivista. José Martí mellett Kuba másik nagy nemzeti költőjének tekintik.

³⁷ Az 1968 május–júniusában zajló ún. „maoista per” során a Fővárosi Bíróság egy diákcsoport államellenes tevékenységéért két és fél évig terjedő szabadságvesztést és más büntetési tételeket szabott ki. A per fő vádlottjai között volt például az Orfeo csoport tagja, Malgot István. A szervezkedésről és a perről részletesebben: Dalos György: *Hosszú menetelés – rövid tanfolyam*, Bp., Magvető, 1989.; Vámos Miklós: *Félnóta*, Bp., Magvető, 1986., Révai Gábor: *Bemutkozásaim története*, Bp., Kalligram, 2012., Sasvári Edit: *Miért éppen Pór? A Kádári „üzenési” mechanizmus természetéhez*, Bp., 1956-os Intézet, *Évkönyv VIII.*, 2000.

A tilt-tűr-támogat kategóriából Önök ezek szerint inkább a tiltottba tartoztak. Fellépési lehetőséget mégis kaptak?

Nem, egy idő után nem engedtek minket fellépni. De ez alól is volt kivétel, ha volt ismerősünk a szervezők között. Például a KISZ KB-n belül is volt olyan, aki szimpatizált velünk, ezért miatta egyszer egy egész nyárra építőtábori fellépési lehetőséget kaptunk, miközben máshol nem játszhattunk. Egy másik eset volt, amikor egy népművelő „csempészett be” minket fellépőnek egy divatbemutatóra, amit a Május 1 Ruhagyár dolgozóinak tartottak a gyárban. Ott pedig konfliktusba kerültünk a műsorvezetővel, mivel Lantos Iván parodizálta a divatbemutatót azzal, hogy az akkori ifjúsági divatnak megfelelő szakadt ruháinkat úgy konferálta fel, mint követendőnek szánt mintát a ruhagyártásban.

Ez a fajta kultúrpolitikai nyomás vezetett az együttes feloszlásához?

Nem csak ez. A zenészcsoporthoz összekülönbözött az Orfeo többi részével, mert ők nagyon ellenállók akartak lenni, mi pedig fellépni akartunk. A zenészek nem teljesen osztották azt a fajta fanatizmust, ami a színészcsoporthoz jellemezte. Ráadásul kritikákat is kaptak, például annak az elvnek a kapcsán, hogy az Orfeo nem fogad el fellépő pénzt, mivel nem anyagi. A színészcsoporthoz szidta a „fridsiderszocializmust”, vagyis a fogyasztói társadalmat, és értelmiség ellenes is volt. Viszont a hangszerek szállításához a zenészcsoporthoz kellett egy autó, ezért vettünk egy autót fillérekért. Végül ebből is konfliktus lett, hogy „miért vettünk autót”.

Milyen hangfelvételek maradtak az együttesről?

Az Orfeónak azt a két számát, amellyel a *Ki mit tud?*-on szerepeltünk, vagyis a *Spanyol katonadalt* és a *Törd a kerítést* felvette kislemezre a Hanglemezgyártó Vállalat. Viszont a rádióban nem játszották a dalainkat. Ez a két dal mégis forgalomba került, dacára annak, hogy a rádióba nem került be. A *Törd a kerítést* aztán „sláger” lett, átment az építőtábori és a klubműfajba, és szerepelt a *Best of KISZ* CD-n is. Mindenki úgy énekelte, mint valami folklórt, miközben nem ismerték az eredetijét sem.

Ezen kívül Zolnay Pál³⁸ filmrendező „csempészett be” egyik filmjébe Quilapayúndalokat a mi előadásunkban. Ez egy José Martí³⁹ emlékműsor volt, kubai költők verseivel. Nem kizárt, hogy megvan a tévé archívumában, mivel ez a film állami megrendelésre készült. Azt nem tudom, hogy a tévének feltétele volt-e, hogy Orfeo néven nem léphetünk fel, vagy pedig véletlen egybeesés, de akkor kellett nevet változtatnunk, és Vízöntő⁴⁰ lett az új együttes nevünk. Onnan jött ez a név, hogy aki akkor benne voltunk az Orfeóban – Lantos Iván, „Panyiga” Vas János, Dabasi Péter és én – mindannyian vízöntő jegyűek voltunk.

A Vízöntő együttes az akkoriban induló táncház mozgalomban is részt vett. Hogy alakult ki ez az együttműködés?

Azzal párhuzamosan, hogy elkezdtük aktívan kutatni és feldolgozni az autentikus népzene – igaz, csak azért, hogy a saját népzeneinket játsszuk, ne latin-amerikai és olasz folklórt – megjelentek az első „táncházak”. Többek között Vitányi Iván⁴¹ pártolta ezt a „mozgalmat”, amely tőlünk teljesen függetlenül indult el.

A Sebő-trió – vagyis Sebő Ferenc⁴², Halmos Béla⁴³ és Éri Péter⁴⁴ – elsősorban Nagy László⁴⁵ versmegzenésítéseket játszott gitárral, hegedűvel és citerával. De emellett játszottak még autentikus széki népzene is. Részben gyűjtötték ezeket a dalokat, részben hangfelvételtől tanulták el. Akkor még csak az volt a cél, hogy a néptánc együttesek ne csak koreográfiára táncoljanak, hanem kicsit az eredeti néptáncot is megtanulják.

Akkor mi már Vízöntőként működünk. Egyébként addigra az Orfeot már olyan erős politikai támadások érték, hogy azzal a névvel gyakorlatilag sehol sem tudunk fellépni. Nem tudom, mi volt az első személyes kapcsolat, de Novák Ferenc⁴⁶, aki a Bihari együttes koreográfusa volt, rátalált a Vízöntőre és hívott minket a néptánc együtteshez, hogy egyrészt

³⁸ Zolnay Pál (Budapest, 1928-1995), Balázs-Béla díjas filmrendező, dramaturg.

³⁹ José Martí (Kuba, 1853-1895), költő, író, részt vett a kubai forradalomban.

⁴⁰ A Vízöntő együttes 1972-ben alakult meg. Az 1970-es években több tag is kilépett a zenekarból és létrehozták a Kolinda együttest. 1980 óta az együttes a Cserepes-Hasur-Huszár-Kiss felállásban működik. Saját maguk folktemporainak hívják a műfajt. 1981-ig dolgoztak a Bihari Táncegyüttesrel. Eredeti felállás: Balázs János, Dabasi Péter, Lantos Iván, Vas János, Zsákay Győző.

⁴¹ Vitányi Iván (1925 Debrecen), szociológus, esztéta, politikus.

⁴² Sebő Ferenc (1947 Szekszárd), dalszerző, énekes, gitáros, tekerőlantos, népzene kutató.

⁴³ Halmos Béla (1946 Szombathely – 2013 Budapest,) hegedűs, énekes, népzene kutató, tanár. 1990-től a Kalamajka népzenei együttes primása.

⁴⁴ Éri Péter (1953) brácsás, furulyás, néptáncos, 1978-tól a Muzsikás együttes tagja.

⁴⁵ Nagy László (1925 Felsőöskéz – 1978 Budapest), Kossuth-díjas költő.

⁴⁶ Novák Ferenc (1931 Nagyenyed) Kossuth-díjas koreográfus, rendező, etnográfus. 1954-ben a Bihari János Táncegyüttes megalapítója, 1982-ben a Honvéd együttes tánckarának művészeti vezetője, 1983-tól igazgatója.

koreografált darabokhoz játsszunk zenét, másrészt élő táncházat is csináljunk, mivel akkor már a Bartók és a Vasas Néptáncgyűttes is csinált magának egyet. Novákék a másik két együttes mintájára szintén autentikus népzenei együttest akartak az addigi általános cigányzenekar helyett.

Bevallom, nekem annyira nem tetszett ez az ötlet, nem voltam annyira lelkes, viszont Panyiga és Lantos nagyon. Én hegedűs voltam az együttesben, én is elkezdtem szalagok alapján tanulni az autentikus népzenet, de nem akartam táncházban játszani. Akkor már készen volt a *Szegénylegény* kantáta című kompozíciónk – amit később a Kolinda lemezre is feljárt – és Novák Ferencsel beszélünk arról, hogy ehhez csinál egy koreográfiát. Viszont azt mondta, hogy neki hosszú a húsz perces kantáta, inkább öt-hat perces rövidített változatot szeretne. Én elvállaltam, hogy a különböző tételekből csinállok egy olyan válogatást, amire koreográfiát tud írni az együttesnek. De ezzel is probléma volt, mégpedig, hogy egy körülbelül másfél perces lassú zenéjű tétel is volt benne, amire a Novák azt mondta, hogy egy néptáncgyűttessel nem lehet ilyen hosszú lassú darabra koreográfiát csinálni, és így nem tudja felhasználni ezt a változatot sem. Miután nekem amúgy sem tetszett ez a táncházas lehetőség, megmondtam a fiúknak, hogy köszönöm az együttműködést, nekem eddig jó volt, de most már kiszállok. Ők benne maradtak mindannyian.

Szerintem rossz lépés volt, hogy a táncház felkarolta ezeket az együtteseket. Ami az Orfeónak és a Vízöntőnek nagy előnye volt, azt végül is kiherélte. Túl gyorsan korrumpálta és arculatában is tönkre tette a volt orfeos attitűdöt és stílust. Szerintem a táncház mozgalomnak az lett a hatása a zenei életre, hogy több együttesből csupán kísérő együttest csinált, és elsősorban a pénzkereset vált fontossá. A Vízöntő szét is esett emiatt a megváltozott helyzet miatt. Leghosszabban Panyiga maradt benne a táncházazásban. Kiss Ferenc vitte legtovább a Vízöntő nevet, de az ő működése is már inkább a népzene megújulásához kapcsolódott.

1975-ben már Gépfolklór zenekarban játszott, amelyben a népzenei alapot rockos hangzásvilággal keverték. Ez a formáció hogyan jött létre?

A hetvenes évek közepén a volt orfeósok és a Vízöntőből kikerült Kiss Ferenc⁴⁷ megalakították a Kolinda együttest. Ez a zenekar még mindig csak klubszinten és

⁴⁷ Kiss Ferenc (1954) dalszerző, hegedűs, énekes. 1992-ben Etnofon néven megalapította az első magyarországi folk kiadót.

akusztikusan, de egyre jobban működött. Kamondy Ágnes⁴⁸ és Zsigmondi Ágnes⁴⁹ nagyon jó énekesek voltak, és belépett még az együttesbe Szabó András⁵⁰ hegedűs és Jorgosz Tzortzoglou⁵¹ ütőhangszerekkel, valamint Trunkos András⁵² nagybőgővel. Színvonalas és nagyon szép zenét csináltak, de ők is emberi okokból szétmentek.

Akkor Szabó András és Jorgosz azt mondták, hogy csinálnak egy együttest, ami jobb lesz, mint a Kolinda volt. Valahogy rám találtak. Én addigra már eltávolodtam ettől a zenei irányzattól, elég intenzíven jártam jazztanszakra nagybőgő szakra. De annyira tetszett, amit zeneileg csináltak, annyira rákattantam a dologra, hogy végül hármunknak megcsináltuk a Gépfolklór társulatot.⁵³ A Kaláka klubban volt az egyik első fellépésünk, ami nagyon jól sikerült. Földes László⁵⁴ – aki akkor még nem volt közismert énekes – volt a Gépfolklór egyik fő rajongója. Az együttes nevét is ő találta ki.

A hetvenes évek második felében még mindig működött a Váza klub,⁵⁵ és zajlottak a székesfehérvári „mai dalos” találkozók⁵⁶ is, amelyeket Maróthy János nagyon erősen patronált. Az 1975-ben nyertünk is ott. A váza-klubos együttműködés egyébként a – volt FMH-beli⁵⁷ – pol-beat klub hagyományán jött létre, és főképp egy szál gitáros-énekes fiúk játszottak benne. Muszty Bea, Dobay András⁵⁸ és Dinnyés József voltak meghatározóak ebben a körben, valamint Berki Tamás is gyakran fellépett. A Váza befogadta azokat az általam hard-folk stílusúnak nevezett népzenei együtteseket is, akik nem a táncház mozgalmon belül működtek, és itt jött létre a populáris country-zenét játszó 100 Folk

⁴⁸ Kamondy Ágnes (1953), énekes, gitáros, furulyás, színész.

⁴⁹ Zsigmondi Ágnes (1950), énekes, furulyás.

⁵⁰ Szabó András (Dunaújváros, 1952), elsősorban hegedűn és gitáron játszik, de több zenekarban közreműködik énekkel és billentyűs hangszereken is.

⁵¹ Dzodzoglou, Jorgosz (később Tzortzoglou Georgiosz, Miskolc, 1952) zenész, ütős, festő, szobrász, a Barbaro és a Balkan Fanatik együttes tagja.

⁵² Trunkos András (1952), nagybőgős, a Tabula együttes alapítója. Később az Omega szövegíró-menedzsere, 1978-tól a Rolls Frakció rockegyüttes (akkor még Rolls néven) basszusgitárosa.

⁵³ Gépfolklór (Budapest, 1975-1977). 1982-84 között újjászerveződött Cziráнку Sándor, Donászy Tibor, Szabó András, Szemes László és Tzortzoglou Jorgosz felállításban, megváltozott hangszereléssel. Zenéjükben a folk-rock hangzás került előtérbe. Újra feloszlottak, majd 1994-ben alakultak újjá.

⁵⁴ Földes László (közismert becenevén Hobo, Újpest, 1945), Kossuth-díjas bluesénekes, dalszerző, előadóművész, a Hobo Blues Band alapító tagja és énekes.

⁵⁵ Az Amfora Vállalat klubja, melyet látogatói „Váza” névre kereszteltek, Budapesten, az Izabella utcában működött. Az egy szál gitáros-énekes stílus egyik központjaként említi például Sebők János a *Daltulajdonos* (Bp., Múzsák Közművelődési Kiadó, 1988.) c. kötetében.

⁵⁶ Fiala Dalosok Találkozója nevű rendezvénysorozat. Lásd: Sebők, *i.m.*

⁵⁷ Fővárosi Művelődési Ház (1951), Budapest, XI. kerület, Fehérvári út 47.

⁵⁸ Muszty Bea és Dobai András a hetvenes évek elején a folk-beat műfaj ismert előadói. Közreműködtek az észak-amerikai népzene és gitártechnikák magyarországi megismertetésében. Kiadtak több gitáriskolát és daloskönyvet.

Celsius⁵⁹ is. Boros Lajos szintén ehhez a társasághoz tartozott, és ezen kívül, mint népművelőt alkalmazta a KISZ Művészegyüttes, ezért ő rendszeresen szervezett országos turnékat a vándoroknak. '77 körül Csala Mária volt a klub vezetője. Egyszer kapott egy megbízatást, hogy vigyen ki egy zenekart egy bolgár politikai dalfesztiválra, és ő minket választott. Nem kifejezetten propagandaműsor ment itt sem, hanem népzenei együttesek léptek fel. Amire mi mentünk, az eredetileg „magyar nap” lett volna. Viszont az az érdekesség történt, hogy váratlanul látogatását tette a fesztiválon a bolgár kommunista párt vezetője, Todor Zsivkov⁶⁰ is. Erre mindent átváriáltak, a szervezők kitalálták, hogy magyar népzene helyett sztálinista, bolgár dalokat kell játszani. Mi mégis elénekeltünk egy magyar népdalt, a *Hejj pává*-t, amit a tolmács rögtön le is fordított, de probléma támadt abból, hogy „császárné pávája”. Erre kitaláltunk egy sztorit arról, hogy a páva viszi a szocializmus híreit. Ezzel a mondanivalóval már engedték előadni.

Később megjelent itthon egy négy számú felvételünk, amit árultak a lemezboltokban, de a rádió nem játszotta a dalainkat. Aztán Szabó Andrást behívták katonának, ezzel a Gépfolklór feloszlott. Átmenetileg én is beálltam a Kolindába, de nem éreztem ott jól magam, viszonylag hamar ki is szálltam. Aztán ahogy András leszerelt, újra alakítottuk a Gépfolklórt. Róbert Györgyöt⁶¹ vettük be fűvósnek. Hogy miért is bomlott föl ez a formáció, arra már nem emlékszem pontosan. Viszont folytatni akartam, ezért saját együttest csináltam Róbert Györggyel, Schmidt András⁶² ütőssel, valamint Széll András⁶³ hegedűssel, aki a Kolindából került át hozzánk. Ez lett az Unikum.

Az Unikummal nem rockos stílusban, de a Gépfolklórhoz hasonlóan népzenei feldolgozásokat készítették, és inkább külföldön volt sikerük. Hogy emlékszik vissza erre a zenekarra?

Eredetileg négyen voltunk Róbert Györggyel, Schmidt Andrásal és Széll Andrásal. Azután, mivel addigra a Kolinda teljesen szétment, Dabasi Péter is csatlakozott hozzánk. Az ő belépésével lényegében átvettünk egy, a Kolindához hasonló stílust. Ezzel a felállással Ausztriában, Nyugat-Németországban és Svájcban játszottunk, mivel volt egy remek svájci

⁵⁹ 100 Folk Celsius (Budapest, 1976). Zenei stílusukat főként a country és a bluegrass hangzása határozza meg. Alapítók: Balla Gábor, Littvay Imre, Somogyi Tibor, Orbán József. Jelenlegi tagok: Kocsány Miklós, Légrády Péter, Littvay Imre, Mikes Attila, Orbán József.

⁶⁰ Todor Zsivkov (Szófia, 1911-1998), politikus, 1962-1989-ig a Bolgár Kommunista Párt főtitkára.

⁶¹ Róbert György (1952), jazz-zongorista, furulyás és oboás, a Gépfolklór, az Unikum és a Makám és Kolinda együttesek tagja.

⁶² Schmidt András, jazzdobos, dobtanár.

⁶³ Széll András, hegedűs, a Tabula és a Kolinda együttesek tagja.

menedzserünk, akit még Széll András ismert a Kolinda miatt. Először egy tübingeni fesztiválon voltunk, aztán egy hosszabb svájci turné eredményeként kaptunk is egy lemezajánlatot. Rögtön felvettek három Nagy László-versmegzenésítést, valamint bolgár, román és szatmári népzene-feldolgozásokat. Unikum címmel jelent meg a lemez '79-ben Svájcban, a kiadója egy francia vállalat volt. Ezért franciául szerepelnek rajta a számcímek és neveink, utóbbiak furcsa elírásokkal. Svájcban a folklemezek évi lemezmustráján harmadik legjobbnak minősítették a felvételt 800 egyéb lemez között. Ott és Németországban sokan vehették a lemezt, ezt onnan gondolom, hogy az eladott példányok után arányosan részesedtünk a bevételből. Más rendszer volt, mint itthon, ahol a lemezfelvétel után sokszor csak egyszeri fix összeget kaphattunk.

Aztán Széll abbahagyta az aktív zenélést, és Matolcsy Eszter⁶⁴ került a helyére. Az Unikum vele lett sikeres és sokat szereplő együttes. A tübingeni fesztiválon találkoztunk vele szinte véletlenül, akkor egy másik együttesben széki brácsán játszott, nagyon pregnáns, ritmikus, stílusos módon. Eszter nekem gyerekkori barátom, zeneiskolai társam volt. Rábeszéltem, hogy a széki brácsáról váltson át hegedűre, mivel tudtam, hogy nagyon jó hegedűs is, és hegedűsként belépett az együttesünkbe. Két nagyon jó évünk volt még így, sokat turnéztunk Nyugat-Európában, Ausztriában, Németországban, a Benelux államokban és Franciaországban. Akkoriban az Interkoncert ajánlott nekünk egy holland menedzsert is, mivel érzékelték, hogy külföldön sikereket aratunk. Így még elmentünk egy hosszabb holland turnéra és két párizsi fesztiválra is, de Moszkvába is küldtek minket rangos kulturális eseményre.

Magyarországon nem jutottunk rádiófelvételhez. Érdekes módon ezzel az együttesel is csupán a televízió készített felvételt egy 20-30 perces népzenei műsorban, ebből készült el az „Aki dudás akar lenni” hanglemez, amely '82-ben került be a lemezboltokba.

Emberileg viszont nem igazán jöttünk ki egymással, sok volt a konfliktus. Végül Dabasi kiszállt, helyére Krulik Zoltán⁶⁵ került. De vele már nem vittük tovább a korábbi repertoárt, mert annak nagy része Dabasi munkája volt. Az együttes '82-ben oszlott fel. A legutolsó Unikum fellépésen új tagokkal, Reőthy Gábor⁶⁶ az ütőssel és Zs. Szabó Mária⁶⁷ hegedűssel játszottunk.

⁶⁴ Matolcsy Eszter (1951), hegedűs, brácsás, a Viola és az Unikum együttes tagja, később játszott a Makám és Kolindában.

⁶⁵ Krulik Zoltán (1951), gitáros, zeneszerző. 1975-től a C.S.Ö. (Creativ Stúdió Öt) formáció vezetője, 1981-ben a Makám és Kolinda együttes egyik alapítója és 1984-ben a Makám folkegyüttes alapítója.

⁶⁶ Reőthy Gábor (1956), énekes, gitáros, ütős, a Vasmalom együttes alapítója.

Mi lehetett az oka, hogy ennek a kreatív népzenei irányzatnak a dalait nem játszották a rádióban?

A zenei kategóriát nagyon problémás volt megállapítani. Mivel a rádiónál nem tudták beskatulyázni ezeket az együtteseket, ezért nem is játszották őket. Így volt ez a Kalákával is hosszú ideig. Jellemzően diák-klubos szervezésekben meg művelődési házakban működtek ezek a zenék. Például a Kolindának a *Szerelem* című lemezét – ami Franciaországban készült – csak a rendszerváltás után adták ki. De oka volt az is, hogy a Nyugat-Európában készült felvételeinket a magyar média csak dollárért vehette volna át, az államnak meg inkább az volt a fontos, hogy mi hozzunk dollárt az országnak.

Ön lát műfaji kapcsolatot a hatvanas évek közepén megjelenő pol-beat és az azt követő folkirányzat között?

Bár történetileg meg személyeken keresztül a „pol-beat”-ből sarjadt ki ez a folk irányzat, nem tennék semmi azonosságot a két dolog közé. Zenészként úgy vélem, hogy a folk szakmailag és művészileg sokkal érettebb, és az a folkzenével töltött tíz év nekem nagyon fontos volt, viszont szubjektíven nekem akkor is a „pol-beat” van a szívemben.

⁶⁷ Zs. Szabó Mária (1961), hegedűművész, zeneakadémiai tanár.